

שיחה אל תוך הלילה

בתיאוריה, זה נכון. בהחלט. גולדה הובילה לבגין, ובגין הוביל לגאולה כהן, וגאולה הובילה לכהנא. יש רצף הגיוני ברעיונות. זה נכון, וזה כוזב לחלוטין.

ליבוויץ הוא אדם הרבה יותר חכם מכרי שלא יבין את ההבדל התהומי בין כהנא ובין כל השאר, וכפי שהיה הבדל תהומי בין הגאונים הגרמנים ובין היטלר. כי הנאציזם הוא תופעה מיוחדת במינה.

הנאציזם אינו רק רעיון, אידאולוגיה, השקפת-עולם. הנאציזם הוא טכניקה, שיטה מיוחדת-במינה להשגת השליטון ולקיום השליטון. שיטה של שריפת ספרים, חתנות-דיכון, גסטאפו, רצח המוני.

התוכן התיאורטי של התורה הנאצית כמעט ואינו חשוב. הדי שיטה הנאצית יכולה להתאים גם לתורה אחרת. טטאלין השתמש בתורה הקומוניסטית, שהיא שונה בתכלית השינוי מן הגזענות הלאומנית של היטלר, כדי להשליט את אותו המישור עצמו.

יוזף גבלס, שריהתעמולה הנאצי, שהיה גם הגאולוגיסט (מנהל סניף המפלגה הנאצית) של ברלין, הבין זאת היטב. כאשר הגיעו הנאצים לשליטון, הורה לאנשיו לקבל לשורות פלוגות-הסער את כל הקומוניסטים המבקשים להצטרף, אך לא לקבל אף סוציאלי-דמוקראט אחד. "הקומוניסטים יהיו בנקל לנאצים", אמר. "אבל הסוציאלי-דמוקראטים לא יהיו לעולם נאצים אמיתיים".

אם יגיע כהנא, או איש כמוהו, לשליטון, יקומו כאן מחנות-ריכוז. לא רק בשביל הערבים. לצד הערבים ישבו בהם יהודים — גאולה כהן ושלומית אלוני, דויד לוי ויצחק נבון. כל מי שמפריע לדיקטטור. השינאה למיעוט היא אמיתית — אך המיעוט משמש בידי הנאצים כמכשיר. המועמדים האמיתיים לדיכוי ולהשמדה הם "האויבים הפנימיים", המפריעים לרודנות כעצם קיומם — המליכרים הרקובים, מירתי יהודים, הבולשביקים והריאקציו-נרים. בלשון היטלר, או המתיוונים, עוכריישראל, בעלי הערי-כים המערביים הרקובים, כלשון כהנא.

מי שאינו מבין את המייחודות הזאת של התופעה הנאצית, אינו מסוגל להתגונן מפניה. אין הוא מבין את האויב. אין הוא תופס את מלוא המיפלגות הנוראה של הסכנה.

ישבתי בשבוע שעבר ביציע הכנסת והקשבתי לנאומים, בוויכוח על שלילת חופש-התנועה של כהנא. היו הרבה נאומים טובים, וגם כמה מצויינים, כמו נאומו של יוסי שריד. אבל אף אחד מהם לא הבין את הסכנה כאמת.

זוהי הצרה. כאשר שואלים מדוע לא התגוננה הרפובליקה הגרמנית מפני עליית הנאציזם, ומדוע שתק העולם, ומדוע לא

ליבוויץ

הגיבו היהודים בארצות-הברית ובארץ-ישראל כפי שהיו חייבים להגיב בימי השואה — הנה הדי תשובה. מול תופעה חדשה לגמרי, רי, הריגה לחלוטין, שונה מכל מה שהכירה והבינה, עמדה הדי חברה הנורמלית חסרת-אונים. כאשר תפסה מה קורה כאמת, היה זה הרבה יותר מדי מאוחר.

עכשיו זה קורה אצלנו. נואי מים על כהנא ככנסת, וכותבים עליו מאמרים. מגנים, נזופים, מחוקקים נגדו חוקים פוטטי-ערך, המטלים בתופעות שרי-ליות ושיטחיות. ובניתיים מתפי-שטת החלה במהירות.

מדינת-ישראל לקתה במחלת האידס — כשל חיסוני, שהוא כמעט תמיד קטלני. החיסון של הגוף הלאומי נהרס. עכשיו תוקף החיידק ששמו כהנא את הגוף שאיבד את כושרה-התגוננות שלו. אפשר להשיל אדם שלקה באיידס אפשר להציל מדינה שהנאציזם מתפשט בה. אבל התנאי המוקדם לכך הוא שהכל יהיוש בסכנה הנוראה.

זוהי שעות-חירום. קורה למדינה משהו שאינו שיגרתי, שאינו נורמלי, משהו שהוא חריג מאין כמוהו. ומול המשהו הזה יש לנקוט אמצעים חריגים לגמרי.

בינתיים אין זכר לכך. כהנא נראה כקוריוז. משהו קטן ושולי. כמו גידול סרטני קטן ושולי.

להוציא את הנשמה

שרית ישי הזכירה לא מכבר בהעולם הזה את האימרה האמריקאית: "אני יודע אם היהודים צלבו את ישוע. אבל אני בטוח שהם הוציאו לו את הנשמה".

היא לא יצינה מה מקור הפסוק. הנה הוא: אירגון יהודי אמריקאי שכר אגניטיביוילים לשם סיור באיים הקאריביים. הסיור היה נעים, השרות באוניה העל ואריב ובשוב האוניה לנמלי-הבית, התייצב וביהמלצרים הכושי כראש כבשי האוניה כדי לגבות מן הנוסעים את הטיפ (התשרי) המקובל. היהודי הראשון חיך לכושי, אמר "תורה רבה", וירד ככבש אין טיפ.

היהודי השני כנ"ל, ואחריו כל שלוש מאות היהודים. המלצר הכושי המשיך לחייך, אך חמתו בערה בו להשחית. בליבו הוא קילל את הנוסעים הקמצנים.

עד שבא היהודי האחרון, מארגן-הנסיעה. הוא חיך לעבר הכושי, אמר "תורה רבה" והגיש לו חבילה של שטרות-כסף. "זה בשם כל הנוסעים", אמר, הסכום היה נדיב מאוד. על כך אמר הכושי את הפסוק האמור: "אני יודע אם היהודים אכן צלבו את ישוע אבל אני בטוח שהם הוציאו לו את הנשמה!"

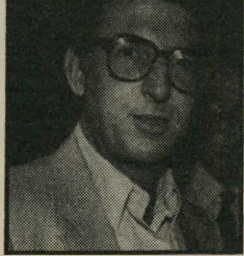
מפני שכיהנתי גם כמתרגם. חלק מן השיחה התנהל באנגלית, שהיתה מובנת לכולם. אך בקטעים רבים עברו האורחים לגרמנית, כדי לדייק ברבריהם. הרגשתי שהמאמץ היה כדאי. בשביל האורחים הירוקים. היתה זאת השיחה הרצינית הראשונה עם ישראלים ככל חייהם. "אף פעם לא שמענו את הדברים האלה", אמר אחד מהם. "נתתם לנו הרבה מזון למחשבה". יכולנו להשיב במחמאה רומה.

מן און לאון

ירידי גידעו סאמט תקף במאמר בהארץ את אשת-הלשון של רשות-השידור, מפני שתבעה מן הקריינים לבטא ח"ת וע"ז בהגיו גרונז.

לדעת סאמט, יש הגיוי אשכנזי והגיוי מיורחי, ואין כל סיבה להעריך זה על זה.

מצטער. איני מסכים. יש רק הגיוי עברי נכון אחד, והוא "המזרחי" — מפני שעברית היא שפת שמי. הח"ת והע"ז הן חלק ממהות השפה. הבילבול בין אל"ף לע"ז, או בין אל"ף וה"א, יכול לגרום בפועל לטעויות חמורות. כשאחד מירידי אומר לי בטלפון שפלוגי איבד את האון שלו, אני מרחם על האיש, ונגיד רק כאשר מסתבר לי שהאיש איבד בסך הכל את הונו.

סאמט

עמיקם גורביץ אמר פעם, בצדק, שהרמיון בין המילים העבריות "קלב" (לב) ו"קלכ" (כלב, כמו בעברית) לא גרם מעולם לקטטה — מפני שבאופן העברית רמיון כזה פשוט אינו קיים. כפי הערכי יש הבדל גמור בין כ"ף וקו"ף, וכך גם בין ט"ת ותי"ו.

אורי אבנרי

יורה אישי

איני דורש מהמוני ישראל, עולים מחמישים ארצות, להתחיל מחר בנזקק בהיגוי עברי נכון. למען האמת, גם אני עצמי איני מוכן לרוב למאמץ הכרוך בהיגוי הנכון של האותיות. זה קשה לפה הבלתי מאומן.

אך הרי לשם כך קיימים אמצעי-התיקשות הממלכתיים — כדי להרגים לציבור את ההיגוי הנכון. מעטים בכריטיניה מדברים אנגלית צחה ותיקנית כמו קרייני הבי-בי-סי — אך כל אנגלי שומע וינדע שכן צריכים לרבר אנגלית. נוצר מודל לחיקוי. דויד בן-גוריון, שדיבר במיכטא פולני מודגש, התרעם על ראומה אלר, מפני שאיבדה כרדיו את מיכטא המיורחי. הוא צדק.

אין לדרוש את המאמץ מאורח רגיל, אך יש בהחלט לדרוש אותו מאנשים שהריכוז הוא מיקצועם — קרייני הרדיו והטל-וויזיה. חייב אדם לשלוט בכלי-עבודתו.

אם שריהחניך המיורחי החדש, בעל המיכטא הנעים והנכון, יורה להנהיג מעתה את הדיבור הנכון כמיקצוע בסמינרים למורים, ישמעו ילדי ישראל בעוד כמה שנים מפי מורים ומורותיהם עברית נכונה. חשוב יותר ועם ויל הכבוד למיקצועות חשובים אחרים, כמו תולדות-הפוגרומים ודיקדוקי-התלמוד, ללמוד את הדיבור הנכון והמדוייק בשפת-האם.

כפי שאמר הפרופסור היגנס על הצרפתים בגבירתיה הנאוהה: "לא איכפת להם מה אתה עושה. כל עוד אתה מבטא זאת נכונה!"

התקפה קטנה

של "איידס"

חשבתי שזה אינו יכול לקרות. אך השבוע זה קרה. התרגזתי על ישעיהו הנביא — לא ישעיהו א' וב' מהתנ"ך, אלא ישעיהו ליבוויץ.

הוא כתב שאין הבדל בין גולדה מאיר ומאיר כהנא. גולדה היתה גזענית כמוהו, והתכוונה לאותם הדברים.

זאת היתה שיחה מיוחדת במינה. איני זוכר רבות כמוה. היא נמשכה ארבע שעות. משמונה בערב עד אחרי הצות. לעיתים היתה האווירה רוויית-רגשות. לעיתים שלט ההגיון הקר. היו הסכמות, היו התנצחויות, והיו גם עימותים חריפים מאוד. בקטעים מסויימים היה נדמה שזוהי פסיכודראמה.

ישבנו בחדר לאיגדול, כחמישה-עשר איש ואשה, גרמנים וישראלים, ותיקים וצעירים מאוד. מיפגש של תרבויות, של דורות, של השקפות.

בעל-הבית, יעקוב ארנון, חי במשך חמש שנים תחת הכיבוש הגרמני במולדתו, הולנר. הוא נשא אז זהות כוזבת, וכיהן כפקיד בכיר בממשלת-הכיבוש. במשך חמש שנים אלה היו חייו בסכנה בכל רגע.

מולו ישבו גרמנים שלא היו אז עדיין בחיים, כניהם של הכובשים. הם דיברו על כיבוש אחר — זה שלנו.

לא היו לנו ויכוחים על העיקר — הפיתרונות לסיכסוך הישראלי-פלסטיני. על כך היינו תמימי-רעם מראש: שהשלום צריך להתבסס על דריקים בין שתי מדינות לאומיות, הישראלית והפלסטינית. ששני העמים צריכים להכיר זה בזה, וזה בזכויותיו של זה. עיש להוציא את המרחב מתחום מישחקי-הכוח של שתי מעצמות-העל. שממשלת-ישראל והנהגת-אש"ף צריכות להיבדל ביניהן.

הוויכוחים היו על נושאים שנראו כמישניים. אך היתה להם משמעות עמוקה.

האורחים הירוקים הם בעלי רמה אינטלקטואלית גבוהה מאוד. הם אידיאליסטים. הם דוגלים בעקרונות מוסריים, ואין הם מוכנים להתפשר עליהם. הם ריברו בהגיון רצוף.

למשל: מדוע תובעים אנהנו, הישראליים, שזכות-הקיום של ישראל צריכה להיכר בכל פעם בנשימה אחת עם זכותם של הפלסטינים לחרות ולעצמאות? הרי הפלסטינים הם הקורבנות! אין להם כלום: הם מדוכאים ונרדפים בכל אתר ואתר! ואילו ישראל קיימת, היא חזקה, היא המעצמת הצבאית מס' 1 במרחב.

האם יצירת סימטריה אינה חטא כלפי האמת?

לא, אמר ארנון. והאיש השקט. כלכלן בעל אופי מתון. כמעט ייקי, הרים את קולו בהתרגשות בלתי-אופיינית. לא! כי אנהנו עברנו את השואה. והשואה חיה בלב הישראליים. גם מי שלא עבר אותה כלל, שחיו בארצות רחוקות, או שלא היו אז עדיין בחיים.

הם יודעים שהם חזקים. אך אין להם הביטחון שישארו חזקים גם בעתיד. בצדק או שלא בצדק, הם פוחדים שמה מה שקרה יכול לקרות עוד פעם. שכל מה שיש להם יילקח מהם. לכן צריכים להוכיח את זכותם בנשימה אחת עם זכות הפלסטינים. אמנם אין סימטריה במציאות. אך יש סימטריה כל.

גם הגרמנים התרגשו. הם שייכים לדור שמרד בהורים, בעלי העבר הנאצי. והמתמודד בלי הרף עם התקופה השחורה הזאת בחיי עמו. הם מרגישים שגרמניה אשמה לא רק באסון היהודים, אלא גם באסון הפלסטינים. יתכן כי מדינת-ישראל לא קמה בגלל השואה, אך השואה החישה את הקמתה וגרמה לקונסנזוס עולמי למענה. הטרדיה הפלסטינית היתה אחת התוצאות של הטרדיה היהודית, שהגרמנים גרמו לה.

אחד הישראלים אמר שצריכים להתחשב בפסיכולוגיה של הציבור במדינה זו, אם רוצים לשכנע אותו שעליו לשים קץ לכיבוש. תשובתו של אחד הגרמנים נשמעה כקריאה מן הלב.

"אנא, אל תבינו אותי שלא כהלכה, כשאני מה שאני עומד להגיד. אין שום דמיון בין מה שקרה בגרמניה אז ומה שקורה בישראל היום. אינני משווה בשום צורה שהיא. אך אני רוצה להביא משל מן התקופה היא. הרוב הגדול של העם הגרמני העלה את היטלר לשליטון ותמך בו, גם כאשר הגרמנים כבשו את פולין והולנד ונורווגיה וצרפת. האם יכול היה או משהו לדרוש מן העמים הכבושים להתחשב בפסיכולוגיה של העם הגרמני?"

זיה לא אותו הרבה. הודיע שחודש הישראליים. מפני שהפסיכוכר לוגיה היהודית עוצבה על-ידי השואה, ועל-ידי מאות שנים של רדיפות לפני כן. לגרמנים לא היתה טראומה כזאת.

דיברנו על הציונות, ועל התהליך שהביא להקמת ישראל. האם היה או לא היה זה חלק מן התנועה הקולוניאלית האירופית? לפתע דיברו לוס ארנון, בעלת-הבית, שעמלה עד אז קשה כדי לארח את האורחים הכבים כעוגות הנהדרות שהיא נוהגת לאפות. לוס התחלקה עם בעלה בסכנות של שנות החיים הכפולים תחת הכיבוש הנאצי.

אני ציונית, היא אמרה. הייתי ציונית הרבה זמן לפני שהתחוללה השואה. הייתי יורה שחרחרת ונמוכת-קומה בין נערות בלונדיות וגבוהות. הייתי שונה מהן. רצייתי שתקום מדינה משלנו. שבה אוכל להרגיש בבית. לכן הייתי ציונית.

ובועו עברון השחיל לשיחה שאלה קצרה: "ילד בלתי-יחוקי — האם העובדה שגולד מוחץ לנשואין פוגעת בזכותו לחיות?"

"אני מכיר במושג של ילד בלתי-יחוקי", ענה אחד הירוקים. "ומדינה אינה ילד. אין ויכוח על עובדת קיומה של ישראל. אך מדינה התובעת לעצמה את הזכות לחופש ולעצמאות — זכותה מותנית בנכונותה להכיר גם בזכויותיהם של עמים אחרים לחופש ולעצמאות. עיקרון אינו ניתן לחלוקה".

וכך הלאה. במשך שעות ארוכות. התווכחו, הסכמו, התנגדו, צחקו, כימעט בכינוי. דיברנו, למדנו, קיבלנו, רחינו. ובתום השיחה היה כל אחד מאיתנו קצת שונה, ממה שהיה בראשיתה.

בסוף היינו כולנו סחוסים. יתכן שהייתי סחוט יותר מכולם.

לוס ארנון